

Samlaren

Tidskrift för forskning om
svensk och annan nordisk litteratur
Årgång 135 2014

I distribution:
Swedish Science Press

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ:

Berkeley: Linda Rugg

Göteborg: Lisbeth Larsson

Köpenhamn: Johnny Kondrup

Lund: Erik Hedling, Eva Hættner Aurelius

München: Annegret Heitmann

Oslo: Elisabeth Oxfeldt

Stockholm: Anders Cullhed, Anders Olsson, Boel Westin

Tartu: Daniel Sävborg

Uppsala: Torsten Petterson, Johan Svedjedal

Zürich: Klaus Müller-Wille

Åbo: Claes Ahlund

Redaktörer: Jon Viklund (uppsatser) och Andreas Hedberg (recensioner)

Inlagans typografi: Anders Svedin

Utgiven med stöd av

Svenska Akademien och Vetenskapsrådet

Bidrag till *Samlaren* insändes digitalt i ordbehandlingsprogrammet Word till info@svelitt.se. Konsultera skribentinstruktionerna på sällskapets hemsida innan du skickar in. Sista inlämningsdatum för uppsatser till nästa årgång av *Samlaren* är 15 juni 2015 och för recensioner 1 september 2015. *Samlaren* publiceras även digitalt, varför den som sänder in material till *Samlaren* därmed anses medge digital publicering. Den digitala utgåvan nås på: <http://www.svelitt.se/samlaren/index.html>. Sällskapet avser att kontinuerligt tillgängliggöra även äldre årgångar av tidskriften.

Uppsatsförfattarna erhåller digitalt underlag för särtryck i form av en pdf-fil.

Svenska Litteratursällskapet tackar de personer som under det senaste året ställt sig till förfogande som bedömare av inkomna manuskript.

Svenska Litteratursällskapet PG: 5367–8.

Svenska Litteratursällskapets hemsida kan nås via adressen www.svelitt.se.

ISBN 978-91-87666-34-6

ISSN 0348-6133

Printed in Sweden by
Elanders Gotab, Stockholm 2015

Berättelsens möjligheter. Lärares reflektioner över fiktion. Red. Linn Areskoug & Helen Asklund. Studentlitteratur. Lund 2014.

Berättelsens möjligheter vänder sig till verksamma lärare samt till lärarstudier på främst ämneslärarprogrammet. I boken medverkar sex ämneslärare som till övervägande delen undervisar i skolämnen svenska och historia. Boken inleds med ett förord av Sven-Eric Liedman. I bokens första kapitel presenterar redaktörerna Areskoug och Asklund bokens syfte och diskuterar begreppet berättelse. Syftet är att ge redskap för didaktisk reflektion och visa på lärares egna reflektioner över didaktiska val (14). Med berättelse avses fiktionsberättelser samt ”vissa andra former av berättelser i skolans undervisning” (13). Berättelserna kan förekomma i skilda modaliteter och det vidgade textbegreppet aktualiseras av författarna. I kapitlet ges också en kortfattad teoretisk bakgrund och en utblick över forskningsfältet. Skolans styrdokument kommenteras och två samtal med olika lärare och en intervju med en lärarstudent redovisas. Bokens övriga sex kapitel består av verksamma lärares berättelser om sin undervisning. Lärarna har tjänstgjort i så vitt skilda skolformer som grundskolans högstadium, gymnasiet, ungdomshem och kriminalvårdsanstalt. Några av lärarnas kapitel har teoriknytning, medan andra kapitel utgörs av skildringar direkt från undervisningsrum.

Det ska inledningsvis understrykas att det är positivt att berättelsens kraft och funktion i skolans undervisning lyfts fram mot bakgrund av den skolkultur som under flera decennier har dominerats av den informationsökande pedagogiken där elever på egen hand har uppmanats att ”forska”. I den undervisningshegemoni som har härskat, har elevers individuella arbete satts i centrum och vi har sett många klassrum där det har saknats interaktion runt kunskapsutveckling och där berättelser av olika slag har trängts undan, klassrum där skönlitteratur och litteraturundervisning har marginaliserats till rollen som komplement till något som anses vara mer angeläget. Mot denna bakgrund har denna bok sin betydelse för inspiration och nytänkande. Det är dock viktigt att påpeka att berättelser inte har varit helt frånvarande i klassrummen och att det också har lästs och berättats och visats rörliga bildberättelser. Detta ger inte minst de sex kapitlen med lärarnas egna berättelser exempel på. Det individuella arbetet och elevens eget ansvars-

tagande för sin kunskapsutveckling har inte heller varit av ondo. Vad som har saknats, har varit en balans mellan olika typer av undervisningsinnehåll och varierande arbetssätt i undervisningen. Det har också varit ett problem att fiktionen har varit satt på undantag. Bokens redaktörer hänvisar i sin diskussion till ett uttalande av Sven-Eric Liedman om att ”[d]et anses farligt att berätta” i dagens svenska skola (17). I bokens följande kapitel framgår dock det motsatta: att den fara som Liedman utmålar, är en fara som bokens medförfattande lärare vågar bli utsatta för och som de klarar av att bemästra. I bokens förord anslår Liedman en ton med polemiska formuleringar om att prov och kunskapskontroll skulle leda till ett begränsat utrymme för berättelser i undervisningen, men i vissa stycken stämmer Liedmans beskrivning dåligt överens med dagens skolverklighet. Detta visar också flera av bokens medförfattare i sina berättelser om sin undervisning där utvärdering av elevers kunskapsutveckling inte är oförenlig med progressiv pedagogik och kreativa undervisningsmetoder med betoning på fiktion och andra typer av berättelser.

I boken tar läsaren del av olika mänskliga möten runt berättelser. Dessa möten sker vid interaktion elever emellan, vid interaktion mellan lärare och elever och vid elevers möte med olika former av berättelser. Läsaren får också följa elever som skriver egna berättelser, eller förmedlar dem muntligt. Här framträder också lärare som berättar för sina elever, och läsaren får också möta berättande elever.

Fiktionsberättelsen är en av flera berättelseformer som avhandlas i boken. Att fiktionen endast utgör en del av det berättelsekomplex som avhandlas är samtidigt ett problem. Redaktörerna ger vid sin genomgång prov på olika berättelseformer – fiktion, skildringar av dokumentärt skeende och historiska ögonvittnesskildringar – och avgränsar sig mot ”skildringar av mer informativ karaktär, där syftet enbart är att informera och ge kunskap” (18). Gränserna mellan berättelseformerna blir dock oklara. Vad skiljer exempelvis en historisk ögonvittnesskildring från en skildring av mer informativ karaktär mer än att somliga ögonvittnesskildringar kan, men inte nödvändigtvis behöver, ha en tydlig personlig prägel? Bokens fokus blir också glidande och bokens titel kan upplevas som missvisande (”Lärares reflektioner över fiktion” [min kursiv]). Den utredande texten i bokens inledning förmår inte riktigt tydliggöra begreppet berättelse och avgränsa hur fiktion, faktion och faktaberät-

telser används i boken. Den teoretiska bakgrunden och forskningsöversikten är i det inledande kapitlet knapphändig och bygger på ett begränsat urval och de sex lärarnas undervisningsexempel ger prov på en mängd skilda berättelseformer. Fiktionsberättelsen är i somliga kapitel tämligen underordnade och författarna åtskiljer inte alltid berättelseformerna från varandra. Men kanske är detta en av bokens poänger, att lyfta fram berättandet som pedagogiskt verktyg utan vetenskapliga anspråk och utan att värdera skilda typer av berättelser. I detta ligger det dock en begränsning som består i att man inte åtskiljer fakta och fiktion. Endast en av de sex lärarna för en djupare diskussion runt detta problemkomplex, och det är Fredrik Johansson som i kapitlet "Att levandegöra undervisning" visar på berättelsernas möjligheter vid elevens kunskapsutveckling (81–96). Johansson undervisar i historieämnet. Han menar att det, trots styrkan och inte minst de emotionella vinster vid fiktionsanvändning i historieundervisningen, också finns ett stort risktagande: "I och med att eleverna fångas av fiktion är det lätt att glömma bort att fiktionsberättelsen är en tolkning av historien, och dessutom en historia bland flera", skriver Johansson (96). Också i samtalet med en av lärarna framgår ett behov av att visa eleverna att fiktion och berättande utifrån autentiska händelser och fakta är olika berättelseformer med skilda sanningsanspråk (22).

Ett annat problem gäller fiktionens ställning inom berättelsekomplexet. Det framkommer i kapitlet om de sex lärarnas undervisning att flera av dem betraktar olika typer av fiktionsberättelser som ett komplement till annan undervisning. Man använder varken fiktionsfilm eller tryckta och digitala fiktionstexter som ett självständigt undervisningsobjekt, varken i svensk- eller historieundervisningen. Fiktionen tjänstgör som åskådningsmaterial och som fördjupning. Inte sällan tangerar man den emotionella aspekt som Johansson nämner som en positiv vinst för undervisningen.

De sex lärarkapitlen speglar skilda erfarenheter och lärarperspektiv och det är positivt att varje kapitel har sin individuella utformning. Dock hade boken vunnit på en språklig bearbetning, inte minst av det sista kapitlet som skildrar undervisningen på Österåkersanstalten. I denna skildring finns många inslag av kriminalvårdens språkbruk, vilket kan göra det svårt för en oinvigd att förstå. Språkanvändningen kan tolkas som en stilistisk strävan att ge liv och färg åt skildringen, men följden blir att kapitlet tappar i stringens.

Berättelsens möjligheter. Lärares reflektioner över fiktion kan bli värdefull för blivande ämneslärare genom att verksamma lärare diskuterar sina didaktiska val. Boken ger också en inblick i en professionsvardag genom att den erbjuder skildringar av upplevda och personliga händelser i olika undervisningskontexter. De bestående berättelser som läsaren av boken tar med sig, kan mycket väl vara just dessa skildringar. Huruvida läsaren kommer att utveckla någon teoretisk kunskap om skilda berättelseformer och deras funktion i skolans undervisning må vara osagt, men strategier för utformandet av egen undervisning och av den egna reflektionen över kommande didaktiska val kan säkert utvecklas hos lärarstudenter med hjälp av denna bok.

Maria Ulfgård